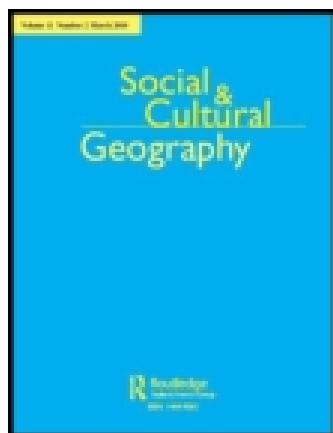

This article was downloaded by: [University of Haifa Library]

On: 13 May 2015, At: 11:04

Publisher: Routledge

Informa Ltd Registered in England and Wales Registered Number: 1072954 Registered office:
Mortimer House, 37-41 Mortimer Street, London W1T 3JH, UK

Social & Cultural Geography

Publication details, including instructions for authors and subscription information:

<http://www.tandfonline.com/loi/rscg20>

Zionist homelands (and their constitution) in Israeli geography

Maoz Azaryahu^a & Arnon Golan^a

^a Department of Geography, University of Haifa, Haifa, Israel

Published online: 04 Aug 2006.

To cite this article: Maoz Azaryahu & Arnon Golan (2004) Zionist homelands (and their constitution) in Israeli geography, *Social & Cultural Geography*, 5:3, 497-513, DOI: [10.1080/1464936042000252840](https://doi.org/10.1080/1464936042000252840)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/1464936042000252840>

PLEASE SCROLL DOWN FOR ARTICLE

Taylor & Francis makes every effort to ensure the accuracy of all the information (the "Content") contained in the publications on our platform. However, Taylor & Francis, our agents, and our licensors make no representations or warranties whatsoever as to the accuracy, completeness, or suitability for any purpose of the Content. Any opinions and views expressed in this publication are the opinions and views of the authors, and are not the views of or endorsed by Taylor & Francis. The accuracy of the Content should not be relied upon and should be independently verified with primary sources of information. Taylor and Francis shall not be liable for any losses, actions, claims, proceedings, demands, costs, expenses, damages, and other liabilities whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with, in relation to or arising out of the use of the Content.

This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden. Terms & Conditions of access and use can be found at <http://www.tandfonline.com/page/terms-and-conditions>

Country reports

Zionist homelands (and their constitution) in Israeli geography

Maoz Azaryahu & Arnon Golan

Department of Geography, University of Haifa, Haifa, Israel

Home'land, n.: 'A country in which one was born or makes one's home'. (Webster's)

I

As a conflation of an idea and particular territory, of a sense of individual attachment and a sense of collective ownership, homeland is central to many nationalist/patriotic experiences and discourses. Homeland denotes a certain territory, even if the boundaries of this territory may change over the course of history. It also connotes a set of culturally shared meanings that are formulated in patriotic terms: homeland is evocative of many things, most prominently of an intimate sense of belonging and a powerful notion of loyalty. The transformation of land into homeland figures prominently in stages of national revival since the notion of a shared homeland is central to the nation as an 'imagined community', one which transcends local experiences and particularist loyalties. Importantly, homeland is located not only on maps and in the minds of people, but also in culture, i.e. the realm of socially shared mean-

ings, where it exists as a dynamic set of specific homelands.

Homelands cast the homeland in the mould of specific cultural constructions of the landscape. These constructions include physical environments laden with cultural meanings, as well as narrative representations and interpretations and visual images of specific places and landscapes, both past and present. Despite their different forms and the circumstances of their evocation, homelands are essentially an ideate: an actual existence that corresponds with an idea. In this case, the idea is the existence of homeland as an entity of its own that transcends its particular elements. The significance of homelands lies in their power to convert the homeland from an abstract idea into a culturally shared reality.

This report examines how Zionist homelands are constituted in Israeli geography. As object and product of study, Israeli geography is both the geography of Israel and its various manifestations in academic discourse. Accordingly, this overview of Zionist homelands is also a review of a geographical discourse that includes studies by geographers and which also transcends disciplinary

boundaries to include sociology, anthropology, landscape architecture and art, architecture and literary history.

The report has two layers. At a direct level it offers an account of Zionist homelands and their formation over different periods. At another level it is an account of the academic discourse on Zionist homelands. Needless to say, the academic study of Zionist homelands entails a measure of ideological disengagement from the subject matter. To some extent, there have been several studies that have adopted critical perspectives, some of which verge on moral indictments of Zionism. Notwithstanding ideological dispositions and political agendas that are often barely concealed, all the studies mentioned here contribute to highlighting the formation of Zionist homelands as a distinct theme in the academic discourse of Israeli geography.

II

As an ideology and movement of national revival, modern Zionism sought to redefine the Jewish collective existence in terms of nationhood in an Old-New (home)land. What distinguishes Zionism from other movements and ideologies of national revival is the theme of a return to and restoration of an ancient homeland. The name 'Old-New Land' (*Altneuland*) which Theodore Herzl, the founder of modern political Zionism, chose for his visionary book published in 1902, makes clear the extent to which the theme of restoration of the ancestral Jewish homeland was central to the Zionist revolution he envisioned.

The uniqueness of Zionism was the quest to transform a metaphysical sense of an ancient homeland that had permeated Jewish liturgy into concrete or real landscapes (Newman 1998): from landscapes of the mind to land-

scapes of actual residence. In the most general terms, the emergence of specific Zionist homelands was the combined effect of the development of the settlement geography of the Jewish national home in Palestine (Kellerman 1993; Troen 2003) and the cultural construction of Jewish Palestine as a homeland. The cultural dimension was of prime importance. The poet Shaul Tchernikhovsky wrote that 'man is shaped in the mold of his homeland'. In this phrase he expressed the difficulty involved in resolving a fundamental conflict: between attachment to the landscape of his birthplace and attachment to the country he considered to be his ancestral homeland.

When refracted through the ideological lenses of Jewish history and Zionist ideology, the encounter of Jewish immigrants with a land that contained virtually no Jews and was extremely underdeveloped, evoked a strong sense of desolation (Schnell 1997). In the foundation stage of the Zionist settlement project, the transformation of the land into a homeland had been strongly suffused by the notion of restoration, implying a built-in and dynamic tension between the old and the new. The Zionist homelands that emerged addressed these two complementary yet possibly contradictory elements in the form of a superposition of the rediscovery of Jewish past in the landscape and redesigning the landscape in terms of settlement and development. Interestingly, the notion of 'old' was ambiguous. On the one hand, there was a perception of the virgin landscapes as Biblical, and as such, they preserved the ancient history of the land. On the other hand, these same landscapes represented neglect, under-development and primitivism.

The Zionist quest to trace ancient Jewish history in the local landscape is shown in the identification of places with specific Biblical stories and events (Newman 1998). Here,

historic sites that had acquired a mythic aura through their connection with dramatic events of Jewish history, such as Masada and Modi'in, belonged (Azaryahu and Kellerman 1999). Modi'in was the home of Judas Maccabeus, who led the successful revolt against Syrian-Greek rule in the second century BCE that resulted in the restoration of Jewish statehood. The desert fortress of Masada dramatized the last stand of Jews against the Imperial Roman legions in 73 CE. By the 1930s Masada had already become a primary Zionist symbol of the struggle for national freedom (Ben-Yehuda 1995; Zerubavel 1995). Beyond any specific lessons they were supposed to convey, these and other historic sites evoked Jewish past in the landscape and in this capacity, they expressed the historical continuity of a Jewish presence in the Land of Israel/Palestine.

A principal Zionist argument was that the Jewish national revival in Palestine meant 'a renewal of the old'. This was clear in the resurrection of ancient place names in the landscape of Zionist settlement. Importantly, in terms of landscapes, the revival of the old did not mean its replication; restoration and renewal were manifest in the appearance of new landscapes of Jewish settlement (Troen 2003).

In Zionist mythology, the 'old' landscape represented a wilderness. In contrast, the Zionist landscape that was about to replace it was pregnant with the notion of modernization (Aaronsohn 1995; Ben-Artzi 1996). The existing landscape, the pre-Zionist landscape, was of a temporary nature; its transformation was necessary for national revival (Golan 1997). Known as 'redemption of the land', the new landscapes of Jewish settlement amounted to the re-appropriation of an ancient patrimony. A popular Zionist practice, the *Tiyul* (hike) converted an abstract notion of homeland into a concrete experience of places and landscapes

(Ben-David 1997). A pivotal Zionist agency, the Jewish National Fund, was entrusted with the task of purchasing land and promoting its 'redemption'. At the same time, the Jewish National Fund was also actively engaged in producing landscape imagery that became associated with the revival of the Jewish homeland in Palestine (Bar-Gal 1999).

The principle of Jewish return to the (home)land was central to Zionist endeavours. The mythic dimension of the settlement project was evinced in the interplay of relationships between mythic conceptions of earlier settlement activities and new ones (Kellerman 1996). The 'last stand of Tel Hai'—the defence of an isolated settlement in northern Galilee in 1920—became a major heroic myth and a formative Zionist experience (Zerubavel 1995). The event was commemorated in the Zionist calendar and the place became a pilgrimage site.

Specific areas of new Jewish settlement were also endowed with a mythic aura. The central theme of the myth of the *Emek* ('the valley', meaning the Valley of Jezreel) was the heroic act of pioneering which transformed the wilderness into cultivated land (Bar-Gal 1993; Schnell 1998). The myth glorified those pioneers who built co-operative settlements in defiance of natural hazards. The myth of the *Emek* became affiliated with the socialist ethos of Labour Zionism, and as a result of the ideological-cultural hegemony of the Labour movement, it became a prominent founding myth of Zionist pioneering. The celebration of Tel Aviv as 'the first Hebrew city' distinguished the creation of a new Jewish city as a major Zionist achievement (Helman 2000; Schlör 1999; Shavit and Biger 2001; Waterman 2001). In contradistinction to the co-operative pioneering associated with *Emek*, Tel Aviv represented the capitalist ethos of private initiative (Amit 2000).

On another plane, the symbolic rivalry between Jerusalem and Tel Aviv and their metaphoric construction in literary texts (Gurviri 1999) and in the public discourse in general evinced the tension between Jewish tradition and Zionist modernization. Whereas Jerusalem stood for Jewish historical heritage and religious notions of redemption, Tel Aviv cast the national revival in secular terms. The International Style architecture of the 1930s and the 1940s articulated the association of Tel Aviv with modernist and progressive social ideas of the period (Cohen 2003).

From a Zionist perspective, the landscape of Jewish settlement represented the revival of the homeland in terms of modernization and this ideological theme was abundantly represented in Zionist iconography. By formulating Zionist messages visually, Zionist iconography translated ideological notions, abstract ideas and popular perceptions into a visual idiom accessible to large audiences (Arbel 1996). The water tower was a primary Zionist icon: in its iconic capacity, becoming a recurrent motif in landscape representations (Azaryahu 2001). Commonly featured in the background of landscapes of fields and small houses with red-tiled roofs, the iconic image of a water tower was depicted in myriad visual illustrations of settlement landscape. At one level, the water tower was a constituent element of Zionist imagery of Jewish settlement landscape whereas at another level, the iconic image of the water tower signified the development and modernization of the land.

III

In the wake of the 1948 war and the establishment of the Israeli state, new Zionist homelands that articulated the newly acquired independence and sovereignty appeared. The

partition of the British mandated territory of Palestine into a Jewish state (Israel) and two geographically separated Arab-Palestinian areas (the West Bank and the Gaza Strip, controlled respectively by Jordan and Egypt) created a new political reality. Consequently, at the level of cartographic representation the Jewish homeland was enclosed within the boundaries of the Jewish state whose borders were determined in the armistice agreements signed in 1949.

However, another effect of this war was the eradication of any Jewish presence beyond the borders of the State of Israel and the simultaneous transformation of areas formerly populated by Arabs within what had become Israel into new arenas of Jewish settlement. The transformation of the landscape indicated the magnitude of Jewish victory. Jewish immigrants populated abandoned Arab villages and neighbourhoods, resulting in the disappearance of the traditional Arab landscape (Golan 2001, 2002; Goren 1996; Paz 1998). From an Arab perspective, this new reality, following the Arab defeat, was interpreted in terms of injustice and dispossession (Falah 1996). From a Zionist perspective, the same reality was a legitimate result of an enforced war.

The assertion of Jewish sovereignty was evinced in the officially promoted Hebraicization of the national map and the subsequent 'renaming of the landscape' (Azaryahu and Golan 2001; Benvenisti 2000; Katz 1995). Prior to the establishment of the State of Israel in 1948 Hebrew names had mainly been given to new settlements. These names conflated Jewish history and Zionist memory with the geography of Zionist revival. The 1:100,000 maps prepared in the 1940s by the British Mandatory Survey of Palestine provided an authoritative map of the Holy Land as an administrative entity. The language of the maps was English, but the language of the landscape they repre-

sented was overwhelmingly Arabic. There were some 3,700 Arabic names designating local topography, but barely more than 200 Hebrew names designating Jewish settlements. Moreover, some Biblical place names were reproduced in their English form, e.g. Jerusalem and Hebron (Al-Quds and Al-Halil in Arabic; Yerushalaim and Hevron in Hebrew).

In 1949 the Israeli government set up a commission entrusted with the task of affixing Hebrew names to landscape features in the Negev, the southern part of Israel. The work of this commission was extended in 1950 to include the northern and more densely settled part of the country also. Whereas the Hebraicization of the Negev was conceived of as a geographically and temporally limited project, the Hebraicization of the national map was an open-ended assignment. By early 1960s, the number of Hebrew place names assigned by the commission was already close to 5,000.

From a Zionist perspective, the formation of the Hebrew map was meant as a restorative measure, an act of re-appropriation in line with fundamental Zionist ideological premises. From a critical approach, the 'Hebraicization of the map' was an act of (symbolic) appropriation of the land intended to eradicate the Arab presence in the landscape and deny its Arabic history (Benvenisti 2000). As a matter of fact, since Arabic remained the official Arab-Palestinian language of the landscape and maps, the main effect of the Hebrew map was to introduce Hebrew as a language of landscape in addition to Arabic (Azaryahu and Golan 2001).

Following independence, Zionist homelands associated with nationhood also introduced the sacred in terms of spatial commemorations. Monuments in Jewish settlements commemorated the heroic sacrifice of fallen soldiers (Azaryahu 1995). Relics of war transformed into monuments created new

mythic landscapes (Azaryahu 1996, 2003; Helphand 2002; Shamir 1996). Similarly, monuments dedicated to the commemoration of Jewish Holocaust victims introduced the theme of the genocide against the Jewish people in Europe into the Israeli landscape (Baumel 1995; Brug 2002).

The principal shrines of Israeli statehood were located in western Jerusalem, which had been declared Israel's capital in 1949. The national cemetery on Mount Herzl, Israel's national pantheon, combined the burial place of Herzl and a military cemetery (Azaryahu 1996). In the immediate vicinity of Mount Herzl, *Har haZikaron* (the Mount of Remembrance) is the site of *Yad vaShem*, the central Holocaust memorial shrine in Israel. Though independent of each other, the geographical proximity between the two shrines thematize 'destruction' and 'rebirth' as fundamental to the symbolic foundations of Israeli nationhood.

IV

Following the Israeli victory in the Six-Day War of 1967, Israeli rule extended beyond the 'Green Line' (the 1949 armistice line) to include territories that had been rendered inaccessible to Jews since 1948—most notably the Old City of Jerusalem and its Jewish shrines. Its effect on the Arab-Israeli conflict notwithstanding (Newman 1999), the victory brought in its wake the emergence of more Zionist homelands that combined ancient Jewish history with contemporary settlement activities. Yet unlike earlier stages of Zionist history, these homelands were politically contested and, importantly, were rejected by those sections of Israeli society for which settlement activities were associated with the foundation phase of Zionist history. The schism between the vision of a 'Greater Israel', to include these occupied

territories, and the vision of an Israel confined to the borders extant at the outbreak of war in 1967 has dominated Israeli politics. The rival conceptions of a Zionist homeland reflected two visions of history (Feiga 2002; Newman 1996, 1998). The vision of a 'Greater Israel', emphasizing ancient Jewish history in the occupied territories contrasted with that of a 'small Israel', which avoided references to ancient Jewish history and focused on the reality that had emerged after independence as decisive for defining the concept of a Jewish homeland.

This major feature of Israeli politics, the tension between the old and the new visions of the Jewish homeland was closely affiliated with the collapse of the hegemony of Labour Zionism and the decline of the pioneering ethos which Labour Zionism traditionally espoused (Azaryahu 1999a). The dynamic of change was also evident in the arena of culture, where the proliferation of music festivals evinced the differences between the Western-oriented old elite and new segments of Israeli society that adhered to Mid-Eastern cultural traditions (Waterman 1998). Here also belonged the growing popularity of the worship of saints that was mainly associated with Jews of north African origin (Ben-Ari and Bilu 1997). For the proponents of a Western-oriented, Labour-led Israel, the 'new Israel' that appeared in the early 1980s signalled the decline of Israeli society (Waterman 1999).

From another perspective, the gradual decline of the pioneering ethos and its emphasis on austerity as a value in its own right both reflected and revealed the growing affluence of Israeli society. The distribution of the new affluence has been uneven, with neighbourhoods and towns founded in the spatio-social periphery in the 1950s suffering underdevelopment (Yiftachel 2000) and persistent marginalization (Avraham 2003). At the same time, the growing affluence of Israeli society has become

evident in new landscapes of consumption, notably indicated by the proliferation in the 1990s of shopping malls throughout Israel (Shaul 2002). The introduction of these shrines of consumption into Israeli geography also signified the growing Americanization of Israel (Avraham and First 2003; Azaryahu 2000). The visual prominence of McDonald's golden arches, first introduced into Israel in 1993, was a further sign of the susceptibility of Israel to global flows (Ilouz and John 2003). In terms of contested place, the tension between the global and the local was articulated in the conflict that emanated from following the opening of a McDonald's restaurant in the immediate vicinity of a memorial shrine (Azaryahu 1999b). Another response to the globalization/Americanization of the landscape and ostensibly to the disappearance of traditional landscapes was the growing nostalgia for traditional Zionist homelands and, in particular, the emergence of a heritage geography. This has given rise to numerous heritage museums that have recreated an image of the pioneer experience (Katriel 1997). Another was the prominence of the conservation of the built heritage in urban planning discourse and practice, most notably in Tel Aviv, which in 2003 was recognized by UNESCO as a world heritage city in connection with the abundance of examples of architecture in the International Style of the 1930s and the 1940s (Cohen 2003).

V

The formation and re-formation of Zionist homelands has been an important aspect of Zionist history. As cultural constructs, the homelands have pervaded Zionist ideology and experience. Constructive of a sense of a culturally shared homeland, Zionist homelands have been interwoven into the

actual landscape in symbolic terms, thematized in iconic representations of and literary references to places (Mishory 2000) featured in popular songs (Yiftachel and Roded 2003) and celebrated in heroic myths. Constitutive of Israeli geography and the academic discourse of Israeli geography, the construction and recon-

struction of Zionist homelandsapes has been an integral part of Zionist history and of the cultural, social and political history of the Zionist landscape. Most importantly, they were employed and involved in the conversion of space into place and the transformation of a land into a homeland.

“מולדת: הארץ שבה נולדים או שעושים אותה לבית (ובסטר)”

I.

כשילוב של אידיאל ושל טריטוריה, ושל תחושת שייכות ובעלות, מולדת היא מרכיב מכונן של החוויה והשיח הפטריאטי/לאומי. המרכיב המרחבי של המולדת היא הטריטוריה, גם אם גבולותיה עשויים להשתנות במהלך ההיסטוריה. אך מבחינה קונטטיבית, המולדת היא מכלול של משמעויות משותפות בתרבות שמנוסחות במונחים פטריאטיים: מולדת מייצגת דברים רבים, ביניהם תחושה אינטימית של שייכות ורגש חזק של נאמנות. הפיכתה של ארץ למולדת היא בעלת חשיבות רבה בתקופה של תחיה לאומית כיוון שרעיון המולדת המשותפת הוא מרכזי לאומה כ'קהילה מדומיינת', כזו שקיומה הוא מעבר להתנסויות מקומיות ולנאמנויות פרטיקולריות. חשוב להבחין שהמולדת ממוקמת לא רק במפות ובתודעה של יחידים, אלא גם בתרבות, היא התחום של משמעויות משותפות חברתית, שם היא קיימת בצורה של מערכת דינמית של נופי-מולדת.

נופי-מולדת יוצקים את המולדת בתבנית של הבניות תרבותיות של הנוף. הבניות אלה כוללות סביבות פיזיות הטעונות במשמעויות תרבותיות, כמו גם ייצוגים סיפוריים ופרשניים ודימויים חזותיים של מקומות מוגדרים, בעבר ובהווה. מעבר לצורות השונות שהם לובשים ולסביבות השונות של הופעתם, נופי-מולדת מגלים רעיון מוגדר היטב: קיומה של המולדת כישות שמעבר למרכיביה השונים. חשיבות נופי-המולדת היא בכוחם להמיר את המולדת מרעיון מופשט לכלל מציאות משותפת הנחווית בתרבות.

דו"ח זה סוקר ומנתח את כינונם של נופי-מולדת ציוניים במסגרת הגיאוגרפיה הישראלית. כמושא וכתוצר של מחקר, הגיאוגרפיה הישראלית היא גם הגיאוגרפיה של ישראל וגם מופעה השונים בשיח האקדמי. בהתאמה, דו"ח זה אודות נופי-מולדת ציוניים מסקר שיח גיאוגרפי במסגרתו נכללים מחקרים מתחום הגיאוגרפיה אך גם מחקרים מתחומים אחרים, ביניהם סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, אדריכלות נוף, היסטוריה של אמנות ומחקר הספרות.

לדו"ח זה שני רבדים. ברובד המידי הוא מציע סקירה של נופי-מולדת ציוניים ועיצובם בתקופות שונות. ברובד אחר הדו"ח סוקר את השיח האקדמי של נופי-מולדת ציוניים. כמובן שהמחקר האקדמי של נופי-מולדת ציוניים דורש ניתוק אידיאולוגי מהנושא הנבדק. במידה מסוימת, כמה מהמחקרים המאזכרים כאן אימצו גישה ביקורתית הגובלת לעיתים בשיפוט ערכי של הציונות. אך מעבר לדיספוזיציות אידיאולוגיות וסדר-יום פוליטי גלוי, כל המחקרים המוזכרים במסגרת הדו"ח הם תרומה להדגשת נושאי נופי-המולדת כנושא ייחודי בשיח האקדמי של הגיאוגרפיה הישראלית.

II.

כאידיאולוגיה וכתנועת התחייה הלאומית, הציונות המודרנית ביקשה להגדיר מחדש את הקיום היהודי הקולקטיבי במונחים לאומיים במולדת ההיסטורית של העם היהודי. מה שמבדיל בין הציונות ובין תנועות ואידיאולוגיות אחרות של תחיה לאומית היא נושא השיבה למולדת היסטורית וקימומה מחדש. השם "ארץ ישנה-חדשה" (Altneuland): תל-אביב בתרגומו של נחום סוקולוב) שהרצל, האב המייסד של הציונות הפוליטית, בחר לספרו שהופיע ב-1902, מבחיר היטב עד כמה נושא קימומה של המולדת ההיסטורית של העם היהודי הייתה מרכזית למהפכה הציונית שחזה.

הייחוד של הציונות היה בשאיפה להפוך תחושה מטפיזית של מולדת היסטורית הקיימת בליתורגיה דתית לנופים קונקרטיים (Newman 1998): מנופים של זיכרון היסטורי לנופים של מקום מגורים.

במונחים כלליים, הופעתם של נופי-מולדת ציוניים הייתה התוצאה המשולבת של התפתחות הגיאוגרפיה היישובית של הבית הלאומי היהודי בארץ-ישראל (Kellerman 1993; Troen 2003) וההבניה התרבותית של ארץ-ישראל כמולדת יהודית. המימד התרבותי היה בעל חשיבות עליונה. המשוור שאול טשרניחובסקי כתב ש"האדם הוא תבנית נוף מולדתו". כוונתו הייתה לבטא את הקושי בפתרון של קונפליקט יסודי: בין תחושת ההשתייכות לנופי מחוז ההולדת ותחושת ההשתייכות לארץ בה ראה את מולדתו הלאומית.

בהישרו בעדשה הרעיונית של ההיסטוריה היהודית והאידיאולוגיה הציונית, המפגש של עולים חדשים עם הארץ הריקה כמעט מיהודים וסובלת מתת-פיתוח חמור עוררה תחושה קשה של עזובה (Schnell 1997). בשלב היסוד של מפעל ההתיישבות הציוני הייתה הטראנספורמציה של ארץ למולדת רוויה בתפיסת הבניה מחדש, דבר שפירושו היה מתח דינמי בין הישן והחדש. נופי-המולדת הציונית שהופיעו שילבו את הגילוי מחדש של העבר היהודי בנוף המקומי ואת העיצוב מחדש של הנוף במונחים של התיישבות ופיתוח. מעניין לגלות כי ה'ישן' היה דו-משמעי. מחד התפיסה של הנופים בתוליים כעתיקים, כמי שמשמרים את תקופת התנ"ך ואת ההיסטוריה הקדומה של הארץ. מאידך, אותם נופים גם ייצגו עזובה, הזנחה, תת-פיתוח ופרימיטיביות.

השאפה הציונית לגלות את עקבות ההיסטוריה היהודית בנוף המקומי באה לידי ביטוי בראש ובראשונה בזיהוי של מקומות עם סיפורים ואירועים תנכ"יים (Newman 1998). לכאן שיך גילויים של אתרים היסטוריים שעטויים היו במעטה מיתי באמצעות הקישור בינם ובין אירועים דרמטיים של ההיסטוריה היהודית, כמו מצדה ומודיעין (Azaryahu and Kellerman 1999). מודיעין הייתה מקום הולדתו של יהודה המכבי, שהרים את נס המרד כנגד השלטון הסורי בארץ-ישראל בראשית המאה השנייה לפני הספירה, מרד שהביא בעקבותיו את חידוש העצמאות היהודית בארץ-ישראל. מבצר מצדה נתן ביטוי דרמטי לעמידת הגבורה של היהודים כנגד הלגיונות הקיסריים בשנת 73 לספירה. בשנות השלושים הפכה מצדה לסמל ציוני של המאבק לחרות לאומית (Ben-Yehuda 1995; Zerubavel 1995). מעבר ללקחים שהם היו אמורים ללמד, אתרים היסטוריים אלה ואחרים שילבו את ההיסטוריה היהודית בנוף, ובזה האופן ביטאו המשכיות עם העבר היהודי של ארץ-ישראל.

החייאת שמות מקומות עתיקים בנוף ההתיישבות הציונית היה בה כדי לאשש טיעון ציוני מרכזי שהתחיה היהודית בארץ-ישראל פירושה היה 'חידוש הישן' אלא שבכך לא היה די, שכן משמעות תחיית העם היהודי על פי התפיסה הציונית לא הייתה בחזרה לעבר אלא ביצירה של עתיד חדש לעם היהודי במולדתו ההיסטורית. במונחים של עיצוב הנוף משמעות קימום הישן לא הייתה שחזור; הקימום התבטא בעיקר בנופים החדשים שיצרה ההתיישבות הציונית (Troen 2003).

כמוזכר, במיתולוגיה הציונית, הנוף ה'ישן' ייצג לא רק את הנוף הקדום אלא גם את השממה. הנוף הציוני החדש שהיה אמור להתחילו ייצג את המודרני, את הקדמה (Ahronson 1995; Ben-Artzi 1996). הנוף הקיים, הקדם-ציוני, היה בעל אופי זמני בלבד; המרתו הייתה הכרחית לתחייה הלאומית (Golan 1997). המונה 'גאולת האדמה' הדגיש כי הנופים הציוניים החדשים ביטאו ניכוס מחדש של מורשת אבות. יצירתה הלכה למעשה של זיקה בין הפרט לבין הנוף נעשתה באמצעות פרקטיקה ציונית פופולארית, הטיוול, שבאמצעותו הפכה המולדת ממושג מופשט לחוויה קונקרטית של מקום ונוף (Ben-David 1997). הקרן הקיימת לישראל הייתה מופקדת על קניית אדמה ו'גאולתה'. בו בזמן, הקרן הקיימת לישראל עסקה ביצירת דמויי נוף שנעשו לחלק בלתי נפרד של מפעל התחייה בארץ-ישראל (בר-גל 1999).

המימד המיתי של מפעל ההתיישבות לא היה חשוב פחות מזה הקונקרטי-מעשי. אי לכך רעיון השיבה היהודית למולדת בא לידי ביטוי גם ביחסי הגומלין בין תפיסות מיתיות של פעילויות התיישבותיות לאורך ציר הזמן לבין מקומות קונקרטיים בנוף (Kellerman 1996). עמידת הגבורה של תל-חי – ההגנה על ישוב מבודד באצבע הגליל ב-1920 – נעשתה למיתוס גבורה וחוויה ציונית מכוננת (Zerubavel 1995). האירוע הונצח בלוח השנה הציוני והמקום נעשה לאתר עליה לרגל.

אזורי התיישבות מובחנים זכו גם הם למשמעות מיתית. הנושא המרכזי של מיתוס העמק (הוא עמק יזרעאל) היה הגבורה של החלוצים שהפכו את השממה לגן פורה (בר-גל 1993; Schnell 1998). המיתוס האדיר את החלוצים שבנו ישובים שתופים והפריחו את השממה. מיתוס העמק היה חלק מהאתוס הסוציאליסטי של תנועת העבודה הציונית, ובגלל הגמוניה האידיאולוגית-תרבותית של תנועת העבודה נעשה למיתוס מכונן של הציונות החלוצית. האזרתה של תל-אביב כ'עיר העברית הראשונה' ייחדה את העיר העברית החדשה כהישג ציוני (הלמן 2000; שביט וביגר 2002; Waterman 2000; Schlör 1999). בניגוד לחלוצית השיתופית הכפרית-חקלאית של העמק, תל-אביב ייצגה את האתוס העירוני-קפיטליסטי של יוזמה וקרקע פרטיים (Amit 2000).

במישור אחר, היריבות הסמלית בין תל-אביב וירושלים והבנייתן המטפורית בטקסטים ספרותיים (גוברין 1999) ובשיח הציבורי היה עדות למתח שבין המסורת היהודית ובין המודרניזציה הציונית. בעוד ירושלים ייצגה את המורשת היהודית ההיסטורית ותפיסות דתיות של גאולה, תל-אביב יצגה את התחייה הלאומית בתבנית חילונית. אדריכלות הסגנון הבין-לאומי של שנות השלושים והארבעים ביטאה את הקשר שבין תל-אביב ורעיונות הקידמה החברתית שרווחו באותה התקופה (Cohen 2003).

בפרספקטיבה ציונית, נופי ההתיישבות היהודית ייצגו במידה רבה את תחיית המולדת במונחים של מודרניזציה, ומוטיב אידיאולוגי זה הופיע באופן תדיר באיקונוגרפיה הציונית. על ידי ניסוח מסרים ציוניים באופן חזותי, האיקונוגרפיה הציונית תרגמה השקפות אידיאולוגיות, רעיונות מופשטים ותפיסות עממיות לאידיוס חזותי שווה לכל נפש (ארבל 1996). מגדל המים היה איקון ציוני מרכזי: במשמעותו האיקונית מגדל המים שמש כמוטיב חוזר בייצוגים חזותיים של הנוף (Azaryahu 2001). כשהוא מוצג בדרך כלל על רקע שדות חרושים ובתים בעלי גגות רעפים אדומים, הדימוי האיקוני של מגדל המים היה שגור בייצוגים גרפיים של מפעל ההתיישבות הציוני. ברמה אחת, מגדל המים סימן את נוף ההתיישבות היהודית. ברמה אחרת הוא סימן את הפיתוח והמודרניזציה של הארץ.

III

בעקבות מלחמת העצמאות של ישראל וייסוד מדינת ישראל הופיעו נופי-מולדת ציוניים חדשים שנתנו ביטוי מובהק לריבונות היהודית. החלוקה של ארץ-ישראל המנדטורית למדינה יהודית (ישראל) ולשני אזורים ערביים (הגדה המערבית ורצועת עזה) יצרו מציאות פוליטית חדשה. באופן מיידי, הייצוג הקרטוגרפי של המולדת היהודית צומצם לתחומי המדינה היהודית שגבולותיה סומנו בהסכמי שבית הנשק שנחתמו ב-1949.

תוצא אחר של המלחמה היה חיסולה של נוכחות יהודית מעבר לגבולותיה של מדינת ישראל, בעוד שטחים בתחומי מדינת ישראל שהיו מיושבים קודם למלחמה באוכלוסיה ערבית נעשו זירה של התיישבות יהודית אינטנסיבית. שינוי הנוף ההתיישבתי סימן את גודלו של הניצחון היהודי במלחמה. עולים חדשים אכלסו כפרים ושכונות ערביים נטושים, דבר שהביא להעלמו של הנוף הערבי המסורתי (גורן 1996; פז 1998; גולן 2001; גולן 2002). מנקודת מבט ערבית, מציאות חדשה זו שבאה בעקבות המפלה הצבאית

פורשה במונחים של עוול ושל גזל (Falah 1996). מנקודת מבט ציונית, מציאות זו הייתה תוצאה לגיטימית של מלחמה שנכפתה על הישוב היהודי.

הריבונות היהודית באה לידי ביטוי גם בעברות הנוף ויצירת מפה עברית של מדינת ישראל (כץ 1995; Azaryahu and Golan 2001; Benvenisti 2000). קודם להקמת מדינת ישראל ב-1948 שמות מקומות עבריים ניתנו בעיקר ליישובים יהודים חדשים. שמות אלה שילבו את ההיסטוריה היהודית והזיכרון הציוני עם הגיאוגרפיה של התחייה הלאומית. המפות בקנה מידה של 1:100000 שהוכנו על ידי שרות המיפוי של ארץ-ישראל בשנות הארבעים יצרו את המפה הרשמית של ארץ-ישראל המנדטורית. השפה של המפות הייתה אנגלית, אך השפה של הנוף הייתה ברובה המכריע ערבית. המפה כללה כ-3700 שמות מקומות ערביים, ורק כמאתיים שמות יישובים עבריים. כמה מהשמות התנ"כיים הופיעו בגרסתם האנגלית, כמו ג'רוזלם וחברון (אל-קודס ואל-חליל בערבית, ירושלים וחברון בעברית).

ב-1949 מינתה ממשלת ישראל ועדה שהופקדה על נתינת שמות עבריים לנוף של הנגב. בשנת 1950 הרחיבה הועדה את פעילותה לשאר אזורי הארץ. בעוד עברות הנגב נועד להיות פעולה מוגבלת בהקפה ובזמן הנדרש להשלמתה, הרי שעברות המפה הלאומית היה למשימה נמשכת. ב-1960 הגיע מספר השמות העבריים שקבעה הועדה הממשלתית לקרוב ל-5000.

מנקודת מבט ציונית, עיצוב המפה העברית היה פעולה רסטורטיבית של ניכוס מחדש, בהתאם להנחות היסוד האידאולוגיות של הציונות. מנקודת מבט ביקורתית, 'עברות המפה' היה בגדר ניכוס סמלי של הארץ שמטרתה הייתה להעלים את הנוכחות הערבית בנוף ולהכחיש את ההיסטוריה הערבית של הארץ (Benvenisti 2000). בפועל, מכיוון שערבית נותרה כשפת הנוף בפי תושביה הערבים של הארץ וכשפה הרשמית של המפה הערבית של פלסטין, האפקט המרכזי של המפה העברית היה לקבוע את העברית כשפה רשמית ומדוברת של הנוף בנוסף ולצד הערבית (Azaryahu and Golan 2001).

בין נופי-המולדת של הריבונות היהודית שהופיעו נודעה חשיבות רבה לאלה ששילבו את הקדושה בנוף באמצעות הנצחות מרחביות. אנדרטאות שנבנו ביישובים יהודיים הנציחו את ההקרבה ההרואית של הנופלים בקרב (עזריהו 1995). שרידים של אמצעי לחימה שנותרו באתרי קרבות נעשו אנדרטאות ויצרו נופים מיתיים חדשים (שמיר 1996; עזריהו 1996; עזריהו 2003; Helphand 2002). אנדרטאות שהוקדשו לזכר הנרצחים בשואה שילבו את זיכרון קרבנות רצח העם שבוצע באירופה כנגד היהודים בנוף הישראלי (ברוג 2002; Baume 1995).

המקדשים המרכזיים של הממלכתיות הישראלית מוקמו בירושלים המערבית, שהוכרזה כבירת ישראל ב-1949. בית הקברות הלאומי בהר הרצל, הפנתאון הלאומי של ישראל, משלב במרחב את מקום הקבורה של הרצל ושל מנהיגי הציונות עם בית קברות צבאי (Azaryahu 1996). בקרבה מיידית להר הרצל נמצא הר הזיכרון, משכנו של יד ושם, המשמש כאתר ההנצחה הלאומי לשואה. המדובר הוא בשני אתרים עצמאיים, אך הקרבה הגיאוגרפית מדגישה את חשיבות הנושאת של השואה ושל התקומה במסד הסמלי של הריבונות היהודית.

IV

בעקבות הניצחון הצבאי במלחמת ששת הימים התרחב השלטון הישראלי אל מעבר לקו הירוק, קו שביתת הנשק שנקבע ב-1949, וכלל שטחים שהיו בלתי נגישים ליהודים מאז 1948 – כשהבולט ביניהם הוא העיר העתיקה בירושלים והאתרים המקודשים ליהדות הממוקמים בתחומה. מעבר להשפעה שהייתה

לכך על הסכסוך הישראלי-ערבי (Newman 1999), הניצחון הביא ליצירת נופי-מולדת חדשים ששילבו היסטוריה יהודית קדומה עם פעילות התיישבותית חדשה אלא שבניגוד לשלבים קודמים של ההיסטוריה הציונית, התיישבות זו ונופי-מולדת החדשים שביקשה לייצור היו לנושא שבמחלוקת, ובמידה רבה נדחו על ידי חוגים בחברה הציונית שהיו מזוהים עם שלב היסוד של המפעל הציוני. הפער בין חזון 'ארץ-ישראל השלמה', הכולל את השטחים המוחזקים בידי ישראל מאז 1967, וחזון 'ישראל הקטנה', המוגבלת לגבולות שהיו קיימים ערב המלחמה, היה נושא דומיננטי בפוליטיקה הישראלית מאז 1967. שתי התפיסות היריבות של המולדת הציונית שיקפו שתי תפיסות של ההיסטוריה (פייגה 2002; Newman 1998; 1996). חזון 'ארץ ישראל השלמה', המדגיש את ההיסטוריה היהודית בשטחים המוחזקים, עמד בניגוד לחזון 'ישראל הקטנה', שדחק לשוליים את ההיסטוריה היהודית הקדומה והתמקד במציאות שנוצרה לאחר הקמת מדינת ישראל כגורם המשמעותי בהגדרת המולדת היהודית.

כמאפיין של הפוליטיקה הישראלית, המתח שבין החזון הישן והחזון החדש של המולדת היהודית היה קשור קשר הדוק לקריסת ההגמוניה של תנועת העבודה הציונית ודעיכת האתוס החלוצי המזוהה עם תנועת העבודה הציונית (Azaryahu 1999). הדינמיקה של שינוי באה לידי ביטוי גם בזירה התרבותית. כדוגמה הגיאוגרפיה של הפסטיבלים למוזיקה כמבטאת השוני בין הגורסים באוריינטציה מערבית של התרבות הישראלית ובין הדבקים במסורות מזרח-וים-תיכוניות (Waterman 1998). לכאן גם שייכת הפופולאריות הגואה של פולחני הקדושים הרווחים בעיקר בקרב יהודים ממוצא צפון אפריקאי (Ben-Ari and Bilu 1997). עבור התומכים בישראל בעלת אוריינטציה מערבית הדבקה בערכי תנועת העבודה, 'ישראל החדשה' שקווי המתאר שלה נעשו ברורים בשנות השמונים סימנה את השקיעה של החברה הישראלית (Waterman 1999).

מנקודת מבט שונה, הדעיכה הנמשכת של האתוס החלוצי והדגש על ההסתפקות במועט כערך בזכות עצמו גם שיקפה וגם גילתה את הפיכתה של ישראל מחברה המניפה את נס השוויוניות לחברת שפע המתאפיינת באי-שוויון בולט בחלוקת המשאבים הלאומיים. הדבר בא לידי ביטוי בתת-פיתוח של שכונות וישובים שנוסדו בפריפריה המרחבית-חברתית בשנות החמישים (Yiftachel 2000) ובהתייחסות אליהם כאל מקומות בשוליים (Avraham 2003). בה בעת, השפע הכלכלי בא לידי ביטוי בנופים חדשים של צריכה, מה שהתבטא בכרור בשנות התשעים בריבוי הקניונים שנבנו ברחבי הארץ (שואל 2002). שילובם של מקדשי צריכה אלה בגיאוגרפיה הישראלית סימן את האמריקניזציה הגוברת של ישראל (Azaryahu 2000; Avraham and First 2003). הבולטות החזותית של קשתות הזהב של מקדונלד'ס, שהופיעו לראשונה בנוף הישראלי ב-1993, היה סימן מובהק לחדירות של ישראל לזרמים גלובליים (Azaryahu 1999b). כתגובה לגלובליזציה/אמריקניזציה של הנוף ולמה שנראה כהעלם של נופים מסורתיים הופיעה נוסטלגיה לנופי-מולדת ציוניים מסורתיים. הגיאוגרפיה של הנוסטלגיה באה לידי ביטוי בהופעת מוזיאוני מורשת ששחזרו את החוויה החלוצית (Katriel 1997). תגובה אחרת הייתה העניין הגובר של השיח והפרקטיקה של התכנון העירוני בשימור המורשת הבנויה, דבר שבלט במיוחד בתל-אביב, שהוכרזה ב-2003 על ידי אונסקו כעיר מורשת עולמית נוכח הבולטות של אדריכלות הסגנון הבינלאומית משנות השלושים והארבעים בעיר (Cohen 2003).

V.

העיצוב והעיצוב מחדש של נופי מולדת הינו היבט מרכזי של ההיסטוריה הציונית. כהבניות תרבותיות, נופי-המולדת מהווים חלק מהאידיאולוגיה ומהחוויה הציונית, היוצרים ומבטאים תחושה של

מולדת משותפת. נופי-מולדת ציוניים היו חלק מהמארג הסמלי של נופים ממשיים, ובאו לידי ביטוי תמאטי בייצוגים איקוניים של ובהתייחסויות ספרותיות למקומות (מישורי 2000), בשירים עממיים (יפתחאל ורודד 2003) ובמיתוסים של גבורה. העיסוק והדיון בנופי-מולדת כונן במידה רבה את הגיאוגרפיה הישראלית והיה למרכזי בשיח האקדמי של הגיאוגרפיה הישראלית. ההבניה של נופי-מולדת ציוניים הייתה חלק בלתי נפרד של ההיסטוריה הציונית ועמדה ביסוד ההיסטוריה הפוליטית, החברתית והתרבותית של הנוף הציוני. ובעיקר, נופי-מולדת היו למרכיב מרכזי בהמרת המרחב למקום ובטרנספורמציה של הארץ למולדת.

ביבליוגרפיה

- ארבל ר. (ע.), 1996, כחול לבן בצבעים: דימויים חזותיים של הציונות, 1897-1947, תל אביב: עם עובד.
- בר-גל י., 1993, מולדת וגיאוגרפיה במאה שנות חינוך ציוני, תל אביב: עם עובד.
- בר-גל י., 1999, סוכנת תעמולה ארץ ישראלית: הקרן הקיימת לישראל 1924-1947, חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה / זמורה-ביתן.
- ברוג מ., 2002, 'זכר חלום לברכה: מרדכי שנהבי ורעיונות ההנצחה הראשונים של השואה בארץ-ישראל, 1942-1945', יד ושם: קובץ מחקרים 30, עמ' 241-269.
- גוברין נ., 1989, 'ירושלים ותל אביב כמטאפורות בספרות העברית – התפתחותה של תדמית', בתוך: ח. לבסקי (ע.), ירושלים בתודעה ובעשייה הציונית, ירושלים: מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל והאוניברסיטה העברית, עמ' 434-450.
- גולן א., 2001, שינוי מרחבי - תוצאת מלחמה, קריית שדה בוקר: המרכז למורשת בן גוריון.
- גורן ת., 1996, מתלות להשתלבות: השלטון הישראלי וערביי חיפה, 1948-1950, בחינה היסטורית וגיאוגרפית, חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- הלמן, ע., התגבשותן של חברה אורחית ותרבות עירונית בתל-אביב בשנות העשרים והשלושים, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית, 2000.
- יפתחאל א., ב. רודד, 2003, 'מולדת ללא גבולות: על המרחבים הציוניים בזמר ובנוף', בתוך: מולדת/מקדונלדס: מגמות בעיצוב המרחב והתרבות בישראל, באר שבע: מרכז הנגב לפיתוח אזורי, עמ' 7-67.
- כץ י., 1995, 'עברות שמות המקומות והאתרים בנגב בשנים 1949-1950', עינונים בתקומת ישראל 5, עמ' 615-619.

- מישורי א., 2000, שורו, הביטו וראו: איקונות וסמלים חזותיים ציוניים בתרבות הישראלית, תל אביב: עם עובד.
- עזריהו מ., 1995, פולחני מדינה: חגיגות העצמאות והנצחת הנופלים, 1956-1948, קריית שדה בוקר: המרכז למורשת בן גוריון.
- עזריהו מ., 2002, 'שלד הברזל שותק כמו רעי' – סיפורם של שרידי המשוריינים בשער הגיא, קתדרה 106, עמ' 138-119.
- פז י., 1998, 'שימור המורשת האדריכלית בשכונות הנטושות לאחר מלחמת העצמאות', קתדרה 88, עמ' 134-95.
- פייגה מ., 2002, שתי מפות לגדה: גוש אמונים, שלום עכשיו ועיצוב המרחב בישראל, ירושלים: מאגנס.
- שאול י., 2002, 'עיר תחת קניון', פנים: כתב עת לתרבות, חברה וחינוך 21, 106-99.
- שביט י., ג. ביגר, 2001, ההיסטוריה של תל אביב, תל אביב: אוניברסיטת תל אביב. כרך א': משכונות לעיר (1936-1909).
- שמיר א., 1996, הנצחה וזכרון: דרכה של החברה הישראלית בעיצוב נופי הזכרון, תל אביב: עם עובד.

References

- Aaronsohn, R. (1995) The beginnings of modern Jewish agriculture in Palestine: 'indigenous' versus 'imported', *Agricultural History* 69: 438–453.
- Amit, I. (2000) Economic and Zionist ideological perceptions: private initiative in Palestine in the 1920s and 1930s, *Middle Eastern Studies* 36(2): 82–102.
- Arbel, R. (1996) *Blue-White in Colors, Visual Images of Zionism*. Tel Aviv: Am-Oved (in Hebrew).
- Avraham, E. (2003) *Behind Media Marginality: Coverage of Social Groups and Places in the Israeli Press*. Lanham, MD: Lexington Books.
- Avraham, E. and First, A. (2003) 'I buy American': the American image as reflected in Israeli advertising, *Journal of Communication* 53: 282–289.
- Azaryahu, M. (1995) *State Cults. The Celebration of Independence and the Commemoration of Fallen Soldiers in Israel 1948–1956*. Sde Boker: The Ben-Gurion Heritage Center (in Hebrew).
- Azaryahu, M. (1996) Mount Herzl: the creation of Israel's national cemetery, *Israel Studies* 1(2): 46–74.
- Azaryahu, M. (1999a) It is no fairy tale. Israel at 50, *Political Geography* 18: 131–147.
- Azaryahu, M. (1999b) Golani or McDonald's Junction? A case of a contested place in Israel, *The Professional Geographer* 51: 481–492.
- Azaryahu, M. (2000) McIsrael. Notes on the Americanization of Israel, *Israel Studies* 5(1): 41–64.
- Azaryahu, M. (2001) Water towers. A study in the cultural geography of Zionist mythology, *Ecumene* 8: 317–339.
- Azaryahu, M. (2003) Bab-el-Wad: the remains of the armored vehicles, *Cathedra* 106: 19–138 (in Hebrew).
- Azaryahu, M. and Golan, A. (2001) (Re)naming the landscape. The formation of the Hebrew map of Israel, 1949–1960, *Journal of Historical Geography* 27: 178–195.
- Azaryahu, M. and Kellerman, A. (1999) Symbolic places. A study in the geography of Zionist mythology, *Transactions of British Geographers* 24: 109–123.
- Bar-Gal, Y. (1993) *Moledet and Geography in Hundred Years of Zionist Education*. Tel Aviv: Am-Oved (in Hebrew).
- Bar-Gal, Y. (1999) *An Agent of Zionist Propaganda: The Jewish National Fund 1924–1947*. Haifa: Haifa University Press (in Hebrew).
- Ben-Ari, E. and Bilu, Y. (1997) 'Saints' sanctuaries in Israeli development towns: on a mechanism of urban transformation, in Ben-Ari, E. and Bilu, Y. (eds) *Grasping Land: Space and Place in Contemporary Israeli Discourse and Experience*. Albany: State University of New York Press, pp. 61–83.
- Ben-Artzi, Y. (1996) Imitation or original? Shaping the cultural landscape of pioneer Jewish settlement in Eretz Israel (1882–1914), *Journal of Historical Geography* 22: 308–326.
- Ben-David, O. (1997) *Tiyul (hike) as an act of consecration of space*, in Ben-Ari, E. and Bilu, Y. (eds) *Grasping Land: Space and Place in Contemporary Israeli Discourse and Experience*. Albany: State University of New York Press, pp. 129–145.
- Ben-Yehuda, N. (1995) *The Massada Myth: Collective Memory and Myth Making in Israel*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Benvenisti, M. (2000) *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land Since 1948*. Berkeley: University of California Press.
- Baumel, J. (1995) In everlasting memory: individual and communal Holocaust commemoration, *Israel Affairs* 1(3): 146–170.
- Brug, M. (2002) Mordechai Shenavi and the emergent idea to commemorate the Holocaust in the Jewish Land of Israel 1942–1945, *Kovetz Yad Va'Shem* 30: 249–261 (in Hebrew).
- Cohen, N. (2003) *Tel Aviv: An Architectural Guide*. London: Batsford.
- Falah, G. (1996) The 1948 Israeli–Palestinian War and its aftermath: the transformation and de-signification of Palestine's cultural landscape, *Annals of the Association of American Geographers* 86: 256–285.
- Feiga, M. (2002) *One Space, Two Places: Gush Emunim, Peace Now and the Construction of Israeli Space*. Jerusalem: The Hebrew University Magnes Press (in Hebrew).
- Golan, A. (1997) The transformation of abandoned Arab rural areas, *Israel Studies* 2(1): 94–110.
- Golan, A. (2001) *Wartime Spatial Changes: Former Arab Territories within the State of Israel, 1948–1950*. Sde Boker: The Ben Gurion Heritage Center (in Hebrew).
- Golan, A. (2002) The politics of urban demolition and human landscape transformation, *War in History* 9: 431–445.
- Goren, T. (1996) *From Dependence to Integration: Israeli Rule and the Arabs of Haifa, 1948–1950—A Historical and Geographical Analysis*. Haifa: The University of Haifa Press (in Hebrew).
- Guvrin, N. (1999) Jerusalem and Tel Aviv as metaphors in Hebrew literature, in H. Lavsky (ed.) *Jerusalem in Zionist Consciousness and Practice*. Jerusalem: The Zalman Shazar Center (in Hebrew).

- Helman, A. (2000) The development of civil society and urban culture in Tel Aviv during the 1920s and 1930s, PhD dissertation, The Hebrew University, Jerusalem (in Hebrew).
- Helphand, K. (2002) *Dreaming Gardens. Landscape and the Making of Modern Israel*. Santa Fe, NM: Center for American Places.
- Ilouz, E. and John, E. (2003) Global habitus, local stratification and symbolic struggles over identity—the case of McDonald's Israel, *American Behavioral Science* 47: 201–229.
- Katriel, T. (1997) *Performing the Past. A Study of Israeli Settlement Museums*. Mahwah, NJ and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Katz, Y. (1995) Hebraization of names of places and sites in the Negev 1949–1950, *Iunim Betkumat Israel* 5: 615–619 (in Hebrew).
- Kellerman, A. (1993) *Society and Settlement: Jewish Land of Israel in the Twentieth Century*. Albany: State University of New York Press.
- Kellerman, A. (1996) Settlement myth and settlement activity: interrelationships in Zionist land of Israel, *Transactions of the Institute of British Geographers* 21: 363–378.
- Mishory, A. (2000) *Lo and Behold. Zionist Icons and Visual Symbols in Israeli Culture*. Tel Aviv: Am Oved (in Hebrew).
- Newman, D. (1996) The territorial politics of exurbanisation: reflections on thirty years of Jewish settlement in the West Bank, *Israel Affairs* 3: 61–85.
- Newman, D. (1998) Metaphysical and concrete landscapes: the geopiety of homeland socialization in the 'Land of Israel', in Brodsky, H. and Mitchell, R. (eds) *Land and Community: Geography in Jewish Studies*. College Park: The University of Maryland Press, pp. 153–184.
- Newman, D. (1999) Real spaces—symbolic spaces: interrelated notions of territory in the Arab–Israel conflict, in Diehl, P. (ed.) *A Road Map to War: Territorial Dimensions of International Conflict*. Nashville, TN: Vanderbilt University Press, pp. 3–34.
- Paz, Y. (1998) Conservation of the architectural heritage of abandoned urban neighborhoods following the War of Independence, *Cathedra* 88: 95–134 (in Hebrew).
- Schlör, J. (1999) *Tel Aviv*. London: Reaktion Books.
- Schnell, I. (1997) Nature and environment in the Socialist-Zionist pioneers' perceptions: a sense of desolation, *Ecumene* 4: 69–85.
- Schnell, I. (1998) Transformations in the myth of the Inner Valleys as a Zionist Place, in Light, A. and Smith, J.M. (eds) *Philosophy and Geography III. Philosophies of Place*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, pp. 97–118.
- Shamir, I. (1996) *Commemoration and Remembrance. Israel's Way of Molding its Collective Memory Patterns*. Tel Aviv: Am-Oved (in Hebrew).
- Shaul, Y. (2002) A city in a mall, *Panim* 21: 99–106 (in Hebrew).
- Shavit, J. and Biger, G. (2001) *The History of Tel Aviv*, Vol. I: The Birth of a Town (1909–1936). Tel Aviv: Ramot (in Hebrew).
- Troen, I. (2003) *Imaging Zion. Dreams, Design, and Realities in a Century of Jewish Settlement*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Waterman, S. (1998) Place, culture and identity: summer music in Upper Galilee, *Transactions of the Institute of British Geographers* 23: 253–267.
- Waterman, S. (1999) Keeping a distance—Israel at 50, *Political Geography* 18: 115–129.
- Waterman, S. (2001) From dream to city, *Progress in Human Geography* 25: 147–148.
- Yiftachel, O. (2000) Social control, urban planning and ethno-class relations: Mizrahi Jews in Israel's development towns, *International Journal of Urban and Regional Research* 24: 418–437.
- Yiftachel, O. and Roded, B. (2003) Boundless homeland: the ethnicization of Israel/Palestine in Hebrew popular music, in *Motherland/McDonald's. Trends in the Construction of Space and Culture in Israel*. Beer Sheva: The Negev Center for Regional Development, pp. 7–67 (in Hebrew).
- Zerubavel, Y. (1995) *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Traditions*. Chicago: University of Chicago Press.

Abstract translation

Pertenecencia, Memoria y la Política de Planeamiento Urbano en Israel

Este papel se centra en las expresiones contradictorias de memoria y pertenecencia de los judeos y los palestinos en Israel. Examina los conflictos sobre los procedimientos de urbanismo, los cuales involucran memorias tan contradictorias y conflictos sobre pertenecencia a escalas nacional y local de urbanismo. Explora cómo los dinámicos de relaciones de poder operan de distintas maneras a diferentes niveles

y cómo éstos pueden llevar a resoluciones de urbanismo que conectan de distintas maneras a las contrucciones de memoria y el sentido de pertenecer de los judeos y los palestinos. El papel empieza con una perspectiva general de expresiones de pertenecencia y conmemoración a la escala nacional del urbanismo; en la agenda del Consejo para la Restauración y Conservación de Sitios Históricos en Israel y la retórica del Plan General Nacional de Israel del gob-

ierno (TAMA/35). Cuestina esta retórica en dos acontecimientos locales de urbanismo: 'La Calle y el Cementerio' y el 'Barrio Nuevo Judeo y el Antiguo Palestino'. El papel termina con un análisis comparativo de casos de diferentes partes del mundo.

Palabras Claves: pertenecencia, memoria, urbanismo, palestinos, judeos, relaciones de poder

